

Oponentský posudek

Bakalářská práce Kataríny Flekácsové s názvem *Narážky na homosexualitu u dospívajících chlapců a dívek* je zajímavým pokusem o zmapování způsobu, jakým se ve skupině dospívajících skloňuje téma homosexuality. Autorka se pokusila v rámci krátkého výzkumu v osmém ročníku jedné základní školy identifikovat nářky na homosexualitu, které žáci mezi sebou používají a podrobněji je analyzovat.

Téma je prezentováno standardním způsobem – teoretickým úvodem a následnou prezentací výzkumu. Způsob, jakým je práce členěna, je velmi přehledný, jednotlivé oddíly lze jednoduše rozeznat a až na výjimky není obtížné se v textu orientovat.

První polovinu práce tvoří teoretický úvod do tématu. Autorka nejprve seznamuje čtenáře s tématem homosexuality, psychologickými charakteristikami dospívání, mimo jiné ve vztahu k sexualitě a dále se přesouvá k postavení jedince v kolektivu školní třídy a ke vztahu dospívajících k homosexualitě (ať už z hlediska homofobního obtěžování nebo nakládání s otázkou vlastní sexuality).

Velmi dobře jsou zvolena témata úzce se týkající zkoumané problematiky a čtenář v teoretické části získává dostatečný vhled do problému.

Zvolená literatura je z hlediska tématu relevantní, zvláště oceňuji zařazení současných publikací o genderové problematice ve školství či o dívčí a chlapecké identitě a vztahu k homosexualitě v období dospívání, včetně aktuálních výzkumů. Je zřejmé, že autorka se věnovala práci s literaturou poctivě a pečlivě.

K teoretické části mám tuto připomínku:

- V celé práci se mnohokrát skloňuje téma genderu a genderového řádu. Bylo by dobré čtenáře blíže seznámit také s těmito termíny. Přestože lze předpokládat jisté povědomí odborné veřejnosti o této problematice, bylo by pro přehlednost dobré uvést definici genderu, stejně jako je tomu v případě homosexuality či homofobie.

Druhá část práce sestává z popisu výzkumu (cíle výzkumu, výzkumné otázky, zkoumaný soubor, metody), prezentace a interpretace výsledků, následuje celkové shrnutí, diskuse a závěr. Práce má tři přílohy: záznamy z pozorování, popis vybraných situací a záznam a analýza rozhovorů.

Autorka si klade za cíl zmapovat situace, ve kterých jsou použity nářky na homosexualitu. Za velmi zajímavý považuji předpoklad, se kterým autorka pracuje, a sice že téma homosexuality je podstatné z hlediska reprodukce genderového řádu, vlastní identity dospívajícího člověka a také z hlediska vztahů ve skupině.

K praktické části práce mám tyto poznámky a připomínky:

- Autorka uvádí, že původním cílem bylo použít data z pozorování jako podklad pro vznik dotazníku. Domnívám se, že je dobře, že zůstalo u pozorování. Ačkoli je žákovská perspektiva zajímavá, i v této práci se ukazuje, že interpretaci dat z pozorování spíše znesnadňuje. V rozhovorech žáci často uvádějí, že nářky na homosexualitu používají, pokud se někdo jako homosexuál chová nebo pokud ho chtějí urazit. Podobně uvádějí, že nářky na svou osobu neberou vážně, protože „jde o srandu“. Je zřejmé, že pocity a dojmy žáků navenek sdělené zdaleka nepostihují skutečnost, která je skrytá, ale která z pozorování přesto vystupuje: totiž že nářky na homosexualitu mají mnoho podob, slouží nejrozličnějším cílům (často pravděpodobně ne

zcela uvědomovaným) a podle všeho nejsou za všech okolností přijímány s humorem a nadhledem. Z pozorování i z podstaty problému samého vyplývá, že otázka homosexuality je u dospívajících záležitostí složitou a z hlediska jejich identity velmi citlivou. Ne vše podstatné se tak v rozhovorech vyjevuje na první pohled, zvláště skutečné motivy a dopady takových nářeků zůstávají často pod povrchem. Potvrzuje to ostatně vlastní zkušenost autorky popsána v úvodu práce (která je velmi originálním způsobem uvedení do tématu). Také zde autorka sama odkrývá skutečnost, že motivy zůstaly po dlouhou dobu nejasné a neuvědomované.

- Z hlediska čtenáře je obtížné orientovat se v rozsáhlé prezentaci kategorií, které vyplynuly z analýzy, bez znalosti původního materiálu. Zároveň není nutné číst podrobně všechny záznamy z pozorování i rozhovorů, které jsou v přílohách. Výjimkou je však Příloha 2: skrývá dvacet čtyři vybraných situací a autorčin popis každé z nich. Tuto část textu považuji za vůbec nejzajímavější a závěry, které z ní autorka učinila za nejpodstatnější. Ačkoli je práce už tak dosti rozsáhlá, její závěry by byly vůbec nejpřesvědčivější a pro čtenáře nejpřehlednější, kdyby situace z pozorování byly představeny v hlavní části textu – například jako ilustrace jednotlivých kategorií v rámci prezentace výsledků.
- Oddělení prezentace výsledků plynoucích z pozorování a z rozhovorů podle mého názoru zbytečně rozměňuje jakousi „údernost“ zjištění z pozorování, ke kterým autorka dochází. Některá data z rozhovorů obohacují závěry z pozorování, většinou však přinášejí další a další informace o žákovské perspektivě a ke škodě již provedené (výborné) analýzy rozšiřují téma příliš doširoka. Bylo by pravděpodobně účelnější nechat zaznít především data z pozorování a nestavět závěry na sděleních z rozhovorů, spíše rozhovory použít jako zdroj doplnění, dovysvětlení některých nejasností.
- V závěrečných kapitolách (shrnutí, diskuse, závěr) začíná být text poněkud nepřehledný a není zcela zřejmé, jaké závěry považuje autorka za nejzávažnější. Všechny tři závěrečné kapitoly nějakým způsobem opakují a znovu argumentují informace z předchozí kapitoly (prezentace výsledků). Je velmi obtížné prezentovat přehledně mnohvrstevnatý problém, a tak autorka stála před nelehkým úkolem. Domnívám se ale, že výpovědní hodnotě celého textu by prospělo, kdyby namísto oddělování kapitol Prezentace a interpretace výsledků a Shrnutí výsledků existovala jedna přehledná kapitola prezentující vytvořené kategorie skrze materiál, kapitola Diskuse by se pak soustřeďovala na diskusi s literaturou, kladení si otázek, které v průběhu výzkumu vyvstaly a argumentace některých vlastních tvrzení a kdyby kapitola Závěr byla už jen pouhým stručným shrnutím podstatného.
- Jisté rozmělnění textu je zřejmé na příkladu otázky homofobie, kterou závěrečné kapitoly opakovaně skloňují. Autorka vícekrát naznačuje závažnost projevů homofobie v otázce vrstevnických vztahů a vlastní identity dospívajícího, zvláště rozpoznává-li sám u sebe homosexuální orientaci. Také v tomto případě ale celá práce ukazuje, že homofobie není zdaleka jediným nosným tématem v oblasti nářeků na homosexualitu. Za obzvláště zajímavá považuji další zjištění autorky, která jako by stála zbytečně v pozadí, například že nářeky na homosexualitu mohou sloužit také jako bezpečný projev emocí u chlapců.
- Zahrnutí doporučení pro práci s homofobním obtěžováním je jistě zajímavé, avšak vzhledem k tomu, že homofobie vystupuje z výzkumu pouze jako jeden z více možných jevů, působí prezentace takových doporučení jako nadbytečný přívažek – zvláště pak, je-li zahrnuta v kapitole závěr.

Při pohledu do Přílohy 2 je zřejmé, že autorka má výborný cit pro interpretaci situací z pozorování. Bylo by jistě přínosné pokusit se v budoucnu podobným způsobem analyzovat rozsáhlejší materiál z pozorování.

Téma, které si autorka zvolila, je velmi zajímavé, vychází ze současných odborných perspektiv a přináší mnoho nového do povědomí o vztazích ve školní třídě a nárocích dospívání; to vše vztaženo k otázce genderu, homosexuality i vlastní (heterosexuální) identity.

Práce je po jazykové stránce výborná; kromě vcelku výjimečných gramatických chyb a překlepů je text stylisticky i z hlediska mluvnice na vysoké úrovni.

Text je výborně zpracován také z hlediska celkové struktury a grafiky – jednotlivé oddíly jsou členěny přehledně a logicky. Je zřejmé, že autorka věnovala grafické úpravě zvláštní péči.

Výzkum přinesl autorce bohatý a rozsáhlý materiál. Bylo jistě velmi obtížné se v získaných datech orientovat a autorka musela jejich zpracování věnovat nemalé úsilí. Svým rozsahem tak výsledný text výrazně přesahuje požadavky na bakalářskou práci.

Práci Kataríny Flekácové doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit známkou výborně.

Otázky:

Při četbě textu mne napadají tyto otázky k tématu:

Jaká je ve skutečnosti povaha a funkce genderového řádu ve společnosti?

Pokud jde o homofobii, kladu si v souvislosti s tím ještě jednu otázku: Je homofobní obtěžování výsledkem pevnosti genderového řádu, nebo spíše projevem jeho znejistění, ohrožení (a z toho plynoucí úzkosti, která atakuje vše odlišné, co může tradiční podobu ohrozit)? Není to spíše nejistota kolem vlastní sexuality v období dospívání, co vede k homofobnímu obtěžování, než sám fakt odlišnosti jedince od existujícího genderového řádu? Jedná se o homofobní obtěžování i v případě, že žáci používají nadávky tohoto druhu, kdykoli chtějí druhého urazit, přičemž jeho maskulinita či sexuální orientace není vůbec ve hře?

Proč dochází k tak silnému znejistění právě u mužské role a proč je mužská homosexualita vnímána tak citlivě? Co vede k tomu, že ženská homosexualita je zpochybňována? Bylo tomu tak vždy, nebo v této souvislosti dochází k nějakým společenským proměnám?